

Mesinduslase tõuparandustöö eesmärgil itaalia mesilasrassi võrdlev hindamine ja valiku alused erinevate näitajate põhjal ning kogutud võrdlusandmete analüüs.

Uuringu PR-4-4.1-7 aruanne-kokkuvõte 2008.a. kevade ja suve perioodil

Uuringu teostaja: Antu Rohtla

Töö eesmärk: Selgitada erineva päritoluga itaalia mesilasrassi perede arenguvõimet, talve- ja haiguskindlust, produktiivsust, rahulikkust ja sülemlemiskainust, ning teisi majanduslikke omadusi, ning võrrelda neid teiste mesilasrassidega.

Sissejuhatus: Teadlik ja sihikindel mesilaste valik ja tõuparandustöö Eestis sai alguse siis, kui 1925 aastal asus Kuusalus arsitna tööle Ernst Koppel. (1894-1959). E. Koppel rajas 1925. aastal Kuusalusse katsemesila, mille juhatajaks ta oli kuni 1950-nda aastani. Ernst Koppel alustas ka teiste mesilasrasside : kraina, itaalia ja kaukaasia sissetoomist ja nende ristamist kohaliku mesilasrassiga.

Kuni lõunapoolsete mesilasrasside ulatuslikuma sissetoomise ja levitamiseni oli meil valitsevaks mesilasrassiks *tume rass (Apis mellifera, mellifera, mellifera)*, mis oli üks osa tumemesilase Euroopa asurkonnast ja mida ekslikult on kirjanduses nimetatud ka Eesti tumemesilaseks. Tegelikult oli tegemist siiski ainult Euroopa tumemesilase kohaliku asurkonnaga või populatsiooniga.

Üheks enamsissetoodavaks mesilasrassiks sai *Kraini rass (Apis m., m. carnica)*. Rass on saanud oma nimetuse Sloveenias paikneva maakoha ja mäe järgi. Tänu oma rahulikkusele ja kiirele kevadisele arengule on tänapäeval levinud peaaegu kogu maailmas.

Teiseks enamsissetoodud mesilasrassiks sai meil *Itaalia rass (Apis m., m. ligustica)*. Eristub teistest rassidest peamiselt tagakeha kollase karvastiku poolest. Sissetoomise põhjuseks oli tema rahulikkus, hea taimede tolmeldamise võime ja perede suhteliselt suur meeproduktiivsus.

Viiekümnendate aastate algupoole tuuakse Eestisse sisse ka *Kaukaasia mesilast (Apis m., m. caucasica)*. Sissetoomise põhjuseks oli nimetatud rassi hea tolmeldamisvõime, sest ta sai nektarit kätte isegi punase ristiku sügavast õiekarikast. Meie tingimustes talvitus halvasti, haigestus kergesti noseematoosi, oli suure sülemlemis- ja vargustungiga, mistõttu tema sissetoomine mõne aasta pärast lõpetati. Tänu kohalike mesinike ja teadlaste ühistele jõupingutustele on kohastunud ja säilinud mitmetes Leedu piirkondades, kus teda kasutatakse peamiselt punase ristiku seemnepõldude tolmeldamiseks. Vaatamata suhteliselt heale kohastumisele on olnud ebasoodsatel aastatel tõsiseid tagasilööke, mille tulemusena mõnes piirkonnas hävis kuni 80% kaukaasia rassi mesilasperedest.

Itaalia mesilasemasid hakati piiratud arvul Eestisse tooma kuuekümnendate aastate keskpaiku, kui hakkasid taas arenema suhted Soomega. Esimesed Itaalia mesilasemad toimetatigi Eestisse praktiliselt salakaubana ja need olid pärit peamiselt Hartikka mesilast. Kuna soomlased tegelesid väga tõsiselt sissetoodud materjali valikuga, sattusid sealt Eestisse juba esimese valiku läbiteinud mesilasemade esimese põlvkonna järglased.

Kuna sissetoodud itaalia mesilasemate järglased olid väga kiire arenguga, rahumeelsed, produktiivsed ja suhteliselt sülemlemiskained, peeti ja paljundati neid peamiselt nendes mesilates, kus töötasid suurte kogemustega ja edasi püüdliku vaimuga mesinikud. Nii paljundati itaalia rassi mesilasemasid peamiselt toonases Põltsamaa Põllumajanduskombinaadi mesilas, Rakvere metsamajandi Porkuni metskonna mesilas, Elva metsamajandi ja Rakvere rajooni Energia kolhoosi mesilas. Kõik nimetatud mesilad olid toona tuntud suurte meesaakide poolest. Hiljem levisid itaalia mesilasemad entusiastide kaudu ka väiksematesse mesilatesse.

Mõnel aastal, kui ei õnnestunud Soomest saada uusi mesilasemasid, vahetati neid omavahel. Mõnel aastal oli Eestis ainult üks puhtatõuline itaalia mesilasema, kellelt saadud munadega haudmeraame käidi hankimas üsnagi pika vahemaa tagant.

Metoodika: Vaatlusalusesse mesilasse saadi 2007. aastal Soomest Nuutero mesilast 2 itaalia mesilasema, kellest üks läks kaduma. Teine võeti vastu ja talvitus hästi.

2008 .aastal saadi Soomest Kajanderi mesilast 5 (viis) itaalia mesilasema, kellest 4 paigutati spetsiaalselt moodustatud kunstperedesse ja üks endisesse ammpersesse, kus emade kasvatamine oli lõpetatud. Kunstperedsse antud emadest läks üks kaduma, teine võeti küll vastu, kuid mõne aja pärast toimus vaikne emadevahetus , mis ka õnnestus.

Kuna emad saadi juulikuu algul hinnati ainult haudme hulka ja pere arengut. Haudme hulga hindamisel võeti aluseks ainult kaanetatud haudme pind ruutdetsimeetrites. Haudme hulka (pindala mõõdeti) hinnati iga 2 nädala järel. Peale haudme pindala hinnati ka perede käitumist läbivaatamise ajal ja mesilaste rahulikkust.

Vaatluse tulemused: Esimene haudme pindala mõõtmine toimus 20. juulil, millest nähtus, et kõige enam hauet oli peres nr.2, kus ema anti endisesse ammpersesse. Umbes sama palju oli kaanetatud hauet ka peres nr 11. Peres nr 6 oli hauet kõige vähem ja ka haudmeväli oli ebahühtlasem. See võis olla tingitud ka sellest, et pere oli kergelt tabandunud lubihaudmest (taru ees olid mõned väljatoodud lubihaudme tunnustega kivistunud vastsed.). Mõõtmistulemused on toodud tabelis 1.

Mõõtmise kuupäev	Haudme hulk dm.			Tabel 1. Märkused
	Pere nr. 2	Pere nr.6	Pere nr.11	
20.juuli	33	21	32	
03. august	84	68	80	
17. august	90	77	91	mesilased rahulikud.

Kuna pere nr 2 oli ammpere, kus emade kasvatamine oli lõpetatud, oli see katsealustest peredest kõige tugevam, mistõttu sellele asetati peale 20 juulil teine korpus. 03 augustil oli pealeasetatud korpus peaaegu täielikult täidetud kaanetatamata meega, mistõttu peale haudme mõõtmist asetati see tagasi oma kohale. 17 . augustil eemaldati korpus, kus raamid olid 2/3 ulatuses kaanetatud ja väljavurritamisel saadi sellest üldse 20 kg mett. Kärjekaanetis oli valge, mesi hele peaaegu värvitu, maitset pehmemaitseline.

Erinevate mesilasrasside võrdlusega tegeldi omaaegses Polli katsebaasi mesilas ka aastatel 1977-1988. Nimetatud aastatel uuriti erinevate mesilasrasside talvitumist söödakulu ja toodanguvõimet nii lamav-kui ka korpustarudes.

Eespoolmainitud suhteliselt pikaajalise ja meetoodilisest suure usutavusastmega (kõikides katserühmades oli vähemalt 5 (viis) peret.). Teisisõnu katse oli viies korduses. Kümne aasta keskmisena kogutud andmed näitasid, et kõige paremini talvitusid meie tingimustes karpaatia mesilased- nende perede kahanemine oli talve jooksul kõige väiksem (tarulangetist võrreldes kraini mesilasega umbes 50%). Ka söödakulu oli võrreldes kraini mesilasega ligi 10% väiksem ja võrreldes itaalia mesilasega umbes 13 % väiksem.

Meetoodangult olid katses olnud rassid praktiliselt võrdsed ja erinevused osutusid olevaks katsevea piirides. Suur oli aga erinevus mee paigutuses. Kui Itaalia mesilasperedest sai suve lõpus ära võtta korpustarudes ligi 70% kogutud meest, siis karpaatia mesilasel oli see näitaja 57,8% ja kraini rassist 55,5%. Lamavtarudes pidamisel olid need näitajad vastavalt 61,; 58,6 ja 61,5 %. Siinkohal tuleb märkida veel seda, et lamavtarudes peetavatel mesilasperedel oli meetoodang keskmiselt 20-15% väiksem, kui korpustarudes peetavatel mesilasperedel.

Kui toodanguvõimelt (meetoodang) erinevate mesilasrasside puhul väga suuri erinevusi ei olnud, siis seda suuremad olid erinevused vahatoodangus ja kargede ehitamise võimes. Nii ehitasid Itaalia rassi kuuluvad mesilaspered suve jooksul üles 12-17 pesakärge, kraini rassi mesilased 10-14, kuid karpaatia mesilased vaid 8-9 eesti taru pesakärge. Peale selle ei töötanud sügisel kanarbikule viidud karpaatia mesilaspered peaaegu üldse, samal ajal, kui itaalia ja kraini mesilaspered kogusid kanarbikult igal sügisel keskmiselt 12-17 kg mett. Tagasihoidlik kärjeehitus on tingitud arvatavasti sellest, et karpaatia mesilasema väldib munemiseks heledaid kärge. Kevadsuvel pessa haudmeraamide vahele asetatud heleda kärje jätab mesilasema tihti vahele ja siirdub munema tumedamale kärjele.

Kokkuvõte: Mesilasperede jõudluse tõstmiseks ja muude omaduste parendamiseks on vaja läbi viia süstemaatilist valikut, kusjuures valik ei pea olema suunatud mitte ainult positiivsete omaduste arendamisele vaid peab olema suunatud ka negatiivsete omaduste mõju vähendamisele. Peamised aretussuunad peaksid olema järgmised:

- perede kiire ja jõuline kevadine areng;
- vähene vstuvõtlikkus mitmesugustele haigustele ja kahjuritele;
- sülelemiskainus;
- hea toodanguvõime;
- rahulikkus ja
- talvekindlus.